

Tendence vyhledávat mimořádné prožitky jako faktor ovlivňující učení

Dita Culková

Abstrakt

Studie pojednává o tendenci vyhledávat mimořádné prožitky v souvislosti s učením žáka gymnázia s rozšířenou sportovní přípravou a tělesnou výchovou. Vyhledávání mimořádných prožitků je chápáno v pojetí Zuckermana (1994) a je rozděleno na vyhledávání napětí a dobrodružství, na oblast smyslových zážitků, odolnost vůči nudě a oblast respektování norem. Studie seznamuje s teoretickými souvislostmi tendence vyhledávat mimořádné prožitky, které mohou přímo či nepřímo souviset s učebním procesem. Zjišťuje, že chlapci mají statisticky významně vyšší míru tendence vyhledávat mimořádné prožitky, a že dívky všeobecně zaměřených gymnaziálních tříd mají tuto tendenci výrazně nižší než chlapci a než dívky sportovních tříd. Studentky všeobecných tříd netouží po nových a intenzivních zážitcích, což může mít vliv na jejich učení. Chlapci nejvíce vyhledávají napětí a dobrodružství a smyslové zkušenosti, nejméně respektují normy a nedobře snáší nudu. Zohlednění vyhledávání mimořádných prožitků v procesu učení může celý proces zkvalitnit, především může přispět k pochopení a případnému zlepšení učení u tzv. „zlobivých“ žáků, jejichž „nežádoucí“ chování může být způsobeno právě zvýšenou potřebou mimořádných prožitků.

Klíčová slova: mimořádný prožitek, tendence, učení, dotazník, student gymnázia, gymnázium s rozšířenou tělesnou výchovou a sportovní přípravou.

Sensation Seeking Tendency as a Learning Influence Factor

Abstract

This study deals with the sensation seeking tendency in connection with secondary grammar school students with extended sports preparation and physical education. According to Zuckerman(1994), sensation seeking is divided as follows: thrill and adventure seeking, experience seeking, boredom susceptibility and disinhibition. The study presents a theoretical context of sensation seeking which can have a direct or indirect influence on the learning process. The study shows that boys have a statistically higher tendency of sensation seeking, and on the contrary, the girls from the general secondary grammar school classes have the sensation seeking tendency lower in comparison with the boys and girls from the sport oriented secondary grammar school classes.

The girls from the generally oriented secondary grammar school classes are not keen on searching for new and intensive experiences what can influence their learning. Boys mostly seek for thrill and adventure, they do not follow rules, and they are not resistant to boredom. Taking the sensation seeking tendency into consideration can improve the entire learning process. Primarily it can help understand and improve the learning process in the so-called misbehaved students. Their misbehaving may be caused by a higher need of sensation seeking.

Key words: sensation, tendency, questionnaire, secondary grammar school student, secondary grammar school with extended sports preparation and physical education.

Úvod a formulace problému

Pojem *prožitek* je v rámci této studie rozuměn jako *prožitek mimořádný* (z anglického *sensation*), jinak řečeno prožitek nový, silný a výjimečný, který je používán ve spojení *tendence vyhledávat mimořádné prožitky* (z anglického *sensation seeking tendency* – SST) (překlad Kuban, 2006). Zuckerman (1994) tuto tendenci označuje jako danou genetickými i vnějšími faktory a jako související s podstupováním rizika (Zuckerman, 2001), které může být fyzické, sociální i finanční. Vyhledávání prožitků je spojeno s chemickými procesy mozku, které podněcují touhu po stimulaci a nových prožitcích. Lidé, kteří nadprůměrně vyhledávají mimořádné prožitky, mají větší vzrušivost CNS (Neary, Zuckerman, 1976). Tento zvýšený profil je typičtější pro muže než pro ženy (Psychology today: Cupid's comeuppance, 2004; Zuckerman, 2005), souvisí s věkem – ke zvýšení dochází mezi dětstvím a adolescencí a jeho vrchol je v adolescentním věku (Zuckerman, 1994). Je zjištěn široký rozptyl vlivu dědičnosti, a to od 34 % do 69 % (Eysenck,

1983; Fulker et al., 1980; Hur & Bouchard, 1997; Koopmans et al., 1995), svůj vliv má i prostředí, religiozita, rodiče a další rodinné a socio-ekonomické faktory (Feij & Taris, 2010; Zuckerman, 1994).

Na základě řady výzkumů je shledána souvislost mezi vyhledáváním mimořádných prožitků a tendencí odhalovat osobní city a pocity, averzi ke strukturovaným a formálním situacím, dobrodružným cestováním, vyhýbáním se opakovaným dějům, náklonností k intenzivním zážitkům, náchylností k pocitům nudy a tendencí ke ztrátě zábrán (e.g. Galloway & Lopez, 1999). Jedinci s vysokou tendencí vyhledávat mimořádné prožitky jsou považováni za náchylné k negativnímu životnímu stylu (Self & Findley, 2010) a s předpokladem k větší nezávislosti osobnosti (Montag & Birenbaum 1986). Jsou více impulzivní, asociační, nekonformní, méně úzkostní (Zuckerman & Link, 1968), častěji vykazují sociální dominanci (Zuckerman, 2005) a mívají větší kuráž (Muris, 2009). Vysoká tendence vyhledávat mimořádné prožitky je dle některých autorů předpokladem pro zneužívání návykových látek (Jaffe & Archer (1987), pro opakované sexuální zkušenosti a pro nebezpečné sporty (Zuckerman, 1979). Negativní korelace byly zjištěny u konzervatismu (Glasgow, Cartier, & Wilson, 1985), hypochondrie a tendencí k depresím (Montag & Birenbaum, 1986; Watson & Jacobs, 1977).

Projevy zajišťující potřebnou saturaci mimořádnými prožitky, jejíž míra je individuální, mohou být jak negativního, tak pozitivního charakteru. Příkladem pozitivní saturace jsou dobrovolní hasiči, záchranáři či sportovci vyznávající adrenalinové sporty, negativním příkladem jsou narkomani, patologičtí hráči či alkoholici. Polohy mezi těmito extrémními případy jsou rozličné a v případě, kdy jde o žáky či studenty, tak může být ovlivněn edukační proces. V České republice se tendenci vyhledávat mimořádné prožitky věnuje Hošek (1997) a v minulosti Kuban (2006), ovšem výzkumů a studií z hlediska pedagogického, kdy je s tendencí žáka vyhledávat mimořádné prožitky pracováno jako s faktorem ovlivňujícím výchovně-vzdělávací proces, je velmi málo.

1 Výzkumný cíl

Cílem předložené studie bylo zjistit, jakou mají studenti sportovně zaměřených gymnaziálních tříd v České republice míru tendence vyhledávat mimořádné prožitky v porovnání se studenty všeobecně zaměřených tříd a jsou-li mezi těmito skupinami statisticky významné rozdíly. Dále bylo cílem zjistit, jaké jsou mezi studenty rozdíly v tendenci vyhledávat mimořádné prožitky z hlediska pohlaví a z hlediska příslušností ke sportovní či všeobecné třídě.

Na základě teoretické analýzy byla stanovena hypotéza: H_1 : Studenti sportovně zaměřených tříd gymnázií mají statisticky významně vyšší míru tendence vyhledávat mimořádné prožitky než studenti všeobecně zaměřených tříd. Stanovená hypotéza byla ověřena v této výzkumné situaci:

$$H_0 : SST_{ST} = SST_{VT} \text{ versus } H_A : SST_{ST} \neq SST_{VT}$$

Vysvětlivky: SST_{ST} – míra tendence vyhledávat mimořádné prožitky u studentů tělovýchovně zaměřených tříd, SST_{VT} – míra tendence vyhledávat mimořádné prožitky u studentů všeobecně zaměřených tříd

2 Výzkumný soubor

Výzkumným souborem jsou žáci třetích a sedmých ročníků českých čtyřletých a osmiletých gymnázií s rozšířenou tělesnou výchovou a sportovní přípravou. Sledovaným studentům je průměrně 16 a 17 let, což je věk, kdy se rozvíjí metakognice, kdy se zlepšuje odhad vlastních schopností a dovedností. Při učení dokáží využívat účinné strategie a začínají chápat, jakým způsobem se nejvíc naučí a rozvíjí se jejich volní vlastnosti (Vágnerová, 2005). Specifickou skupinou jsou studenti studující na sportovně a tělovýchovně zaměřených gymnáziích. Mají společné aktivní provozování výkonnostního sportu, což je velmi konkrétní a specifická charakteristika. V průběhu podávání sportovních výkonů a jejich celkového sportovního „angažmá“ zažívají různé prožitky, jejichž identifikace by byla jistě velmi zajímavá. Je možné, že jde o prožitky, jejichž charakter je u jednotlivých studentů podobný, a není vyloučené, že tato jejich specifická „prožitkovost“ může ovlivňovat i jejich učební proces. Z hlediska tendence vyhledávat mimořádné prožitky je vrchol této potřeby právě v tomto životním období, je o něco vyšší u chlapců než u dívek a u vyznavačů některých druhů sportů (Kuban, 2006). Tedy mají-li někteří jedinci v životě velkou potřebu vyhledávat mimořádné prožitky, je to nejpravděpodobněji právě v adolescenci a právě mezi sportující populací.

Výzkumný soubor byl vybrán náhodným stratifikovaným výběrem z gymnázií České republiky, která nabízejí studijní programy s rozšířenou tělesnou výchovou a sportovní přípravou. Některé z vybraných škol nabízejí i všeobecný, i tělovýchovný vzdělávací program, některé pouze tělovýchovně zaměřený. Základní soubor škol byl převzat z Ústavu pro informace ve vzdělávání k 1. 5. 2010 a tvořilo ho 16 institucí. Náhodným výběrem bylo zvoleno 10 z nich. V těchto školách bylo osloveno vedení a třídní pedagogové třetích ročníků čtyřletých, respektive sedmých ročníků osmiletých gymnázií. Konečný počet dotazníků, které byly vyplněny a zpracovány, je 300. Jedná se o respondenty ze sedmi různých škol, ze sedmnácti různých tříd, z toho 142 studentů bylo ze všeobecně zaměřených tříd a 158 studentů ze tříd s rozšířenou sportovní přípravou nebo tělesnou výchovou. Celkem dotazník vyplnilo 148 děvčat a 147 chlapců. Ze všeobecně zaměřených tříd bylo 76 děvčat a 61 chlapců, z tělovýchovně zaměřených tříd 72 děvčat a 86 chlapců.

Pro ověření reliability dotazníku bylo na vybraném všeobecně zaměřeném gymnáziu po dohodě s vedením školy administrováno dalších 55 dotazníků. Opakované měření proběhlo u 36 z nich po dvou měsících od prvního měření.

3 Metoda získání dat

Pro sběr dat byl použit dotazník s názvem *Test zájmů a zálib*. Standardizaci české verze provedl v roce 2003 Kuban (2006) a jeho originální verzi vypracoval v roce 1978 Zuckerman (1978) ve znění *Sensation Seeking Scale form V*. Pro pracovní účely je označován zkratkou SSS-V.

SSS-V se skládá ze čtyřiceti položek rozdělených do čtyř subškál, vždy o deseti položkách v jedné subškále. První subškála je *vyhledávání napětí a dobrodružství* (TAS – *Thrill and Adventure Seeking*), kde jde o oblast sportu a fyzické činnosti. Druhou subškalou je *vyhledávání zkušeností* (ES – *Experience Seeking*), oblast smyslového vnímání. Třetí subškalou je *disinhibice* (Dis – *Disinhibition*), oblast míry respektování právních, morálních a sociálních norem, a čtvrtou je *vnímavost nudy* (BS – *Boredom Susceptibility*), oblast resistance vůči opakovaným podnětům.

Každá ze čtyřiceti položek obsahuje dvě možnosti, které se svým významem navzájem negují a je zachována forma nuceného výběru, kdy testovaná osoba vždy volí jednu z těchto dvou možností. Celkový dosažený skóre vyjadřuje tendenci testovaného vyhledávat nové a silné prožitky, přizpůsobovat se novým věcem i novým životními situacím, či změně životního stylu (Kuban, 2006).

Reliabilita a validita

Ke zjištění reliability *Testu zájmu a zálib* použil Kuban (2006) metodu *stability* a metodu *vnitřní konzistence*. Vnitřní konzistence byla zajištěna pomocí *Cronbachova α* a smíšeného modelu analýzy rozptylu. Stabilita byla ověřena korelačními koeficienty mezi opakovanými měřeními, jejichž hodnoty byly následující: TAS – 0,647, ES – 0,711, Dis – 0,589, BS – 0,455, SST – 0,623. Vnitřní konzistenci autor ověřil pomocí smíšeného modelu analýzy rozptylu, kde výsledky potvrzují významné rozdíly ve výsledcích dosažených jednotlivými probandy. Aritmetický průměr korelačních koeficientů mezi výsledky jednotlivých subškál je 0,313 a normované *Cronbachovo α* je 0,645. Výsledky indikují, že vnitřní konzistence mezi jednotlivými subškálami škály SSS-V je značná.

Jako míru validity použil Kuban (2006) korelační koeficient mezi výsledkem dosaženým v testu a zvoleným kritériem, kterým byla tří- a sedmistupňová škála rizikovitosti sportů. Hodnota korelačního koeficientu mezi původní třístupňovou škálou a nově vytvořenou sedmistupňovou škálou byla 0,774. Zjištěný korelační koeficient mezi mírou tendence vyhledávat mimořádné prožitky (SST) a sedmistupňovou škálou byl 0,578 a mezi SST a třístupňovou škálou byl 0,506. V obou případech test významnosti vypočítaného korelačního koeficientu na hladině $\alpha = 0,05$ zamítá nulovou hypotézu a je možné učinit závěr, že *Test zájmů a zálib* je dostatečně validní k testování tendence vyhledávat mimořádné prožitky.

4 Metody zpracování dat

Pro zpracování dat byl použit program *Microsoft Excel* statistický program *STATISTICA* verze 9.0. Nejprve byly vypočítány základní statistické veličiny a ke zjištění závislosti mezi jednotlivými subtesty jsem použila *Pearsonův korelační koeficient*. Pro porovnání rozdílů v závislosti na pohlaví a na typu třídy jsem použila dvoufaktorovou analýzu rozptylu (sledovanými faktory jsou pohlaví a typ třídy). Jako post hoc test byl použit *Fisherův LSD test*, který poukazuje na statisticky významné rozdíly mezi jednotlivými dvěma skupinami. Pro komplexnost výsledků byla spočítána věcná významnost, kterou posuzujeme relativně k významnosti vlivu ostatních faktorů. Pro zjištění vzájemných souvislostí a vztahů jsem ke zjištění „přirozených skupin“ využila metodu shlukové analýzy, konkrétně metodu *k-průměrů*, kterou lze řadit mezi iterativní optimalizační metody. Hlavní výsledky této analýzy viz Culková, 2013.

5 Výsledky

Výsledky inferenční analýzy ukazují především na rozdíly v míře vyhledávat mimořádné prožitky mezi oběma pohlavími, méně již mezi žáky sportovních a všeobecných tříd.

Tabulky 1 a 2 prezentují statisticky významné rozdíly naměřených hodnot SST mezi jednotlivými skupinami (označeno tučně) a grafy na Obrázcích 1 a 2 zobrazují směry těchto rozdílů. Hodnota pravděpodobnosti LSD testu pro SST u skupin dle pohlaví bez ohledu na zaměření třídy (Tabulka 1) je 0,001083.

Tab. 1

Výsledky dvou faktorové analýzy rozptylu, věcné významnosti (Partial eta-squared – η_p^2) a síly testu pro proměnnou SST

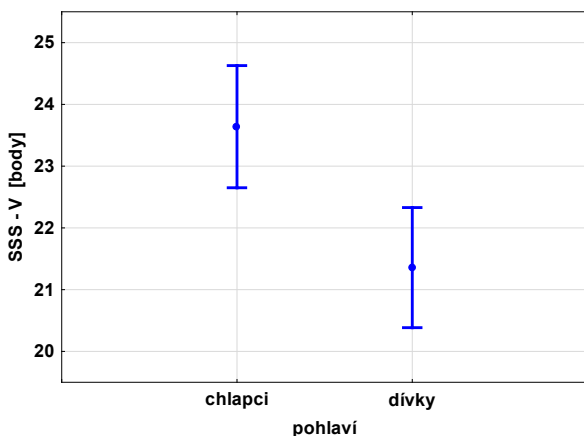
	n	F	p	η_p^2	síla testu
pohlaví	$n_{ch} = 147, n_d = 148$	10,495	0,001336	0,034809	0,897761
typ třídy	$n_{st} = 158, n_{vt} = 142$	0,235	0,628307	0,000806	0,077129
pohlaví vs. typ třídy	$n_{chst} = 86, n_{dst} = 72$ $n_{chvt} = 61, n_{dvt} = 76$	0,024	0,87576	0,000084	0,052791

Pozn.: $_{ch}$ – chlapci, $_d$ – dívky, $_{st}$ – studenti sportovních tříd, $_{vt}$ – studenti všeobecných tříd, $_{chst}$ – chlapci sportovních tříd, $_{dst}$ – dívky sportovních tříd, $_{chvt}$ – chlapci všeobecných tříd, $_{dvt}$ – dívky všeobecných tříd; tučně jsou označeny statisticky významné hodnoty

Tedy existuje statisticky významný rozdíl mezi mírou tendence vyhledávat mimořádné prožitky u chlapců a u dívek. Chlapci mají vyšší tendenci než děvčata (graf 1).

Graf 1

Rozdíl mezi chlapci a dívkami v tendenci vyhledávat mimořádné prožitky (SST)

Rozdíl je také mezi dívkami a chlapci ve všeobecně zaměřených třídách – chlapci mají vyšší tendenci než děvčata a mezi dívkami sportovních tříd a chlapci všeobecných tříd – opět mají chlapci vyšší tendenci než dívky (viz tabulka 2, graf 2).

Děvčata sportovních tříd se statisticky významně neodlišují od žádné z dalších skupin (tabulka 2).

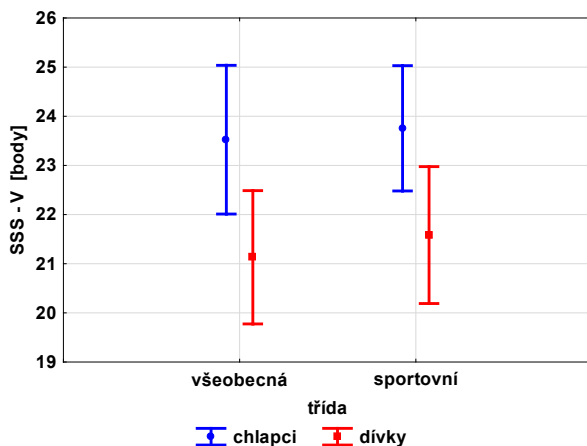
Tab. 2

Hodnoty pravděpodobnosti LSD testu u proměnné SST pro skupiny dle pohlaví a třídy

	pohlaví	třída	n	{1}	{2}	{3}	{4}
1	chlapci	všeobecná	61		0,871023	0,015907	0,107843
2	chlapci	sportovní	86	0,871023		0,005118	0,054903
3	dívky	všeobecná	76	0,015907	0,005118		0,408152
4	dívky	sportovní	72	0,107843	0,054903	0,408152	

Graf 2

Rozdíly mezi chlapci a dívkami sportovních a všeobecných tříd v tendenci vyhledávat mimořádné prožitky (SST)

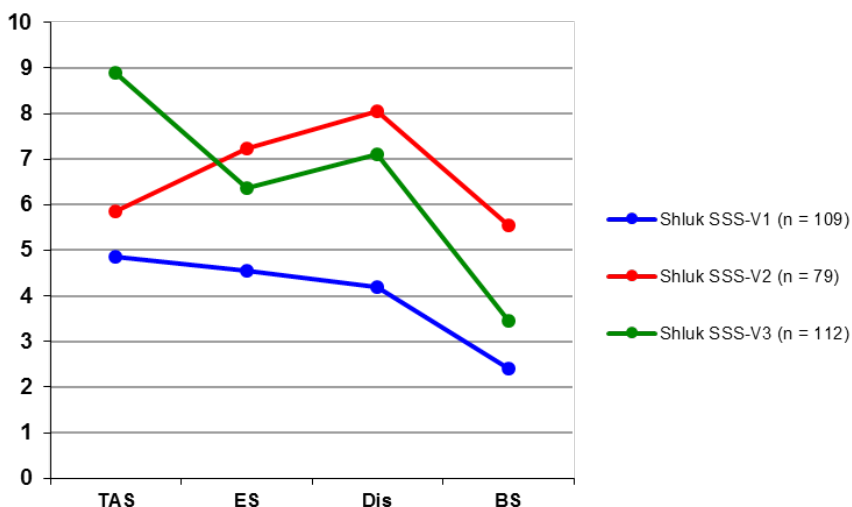
I přes některá statisticky významná zjištění nelze na hladině významnosti $\alpha = 0,05$ potvrdit hypotézu H_1 : Studenti tělovýchově zaměřených gymnaziálních tříd mají statisticky významně vyšší míru tendence vyhledávat mimořádné prožitky než studenti všeobecně zaměřených tříd. Výsledky věcné významnosti ukazují na malý vliv faktoru pohlaví na proměnnou SST, téměř nulový vliv příslušnosti k typu třídy na SST a na velmi nízkou sílu testu u tohoto faktoru.

Pro hlubší vzhled do vazeb mezi jednotlivými subškálami a dalšími faktory byla provedena shluková analýza, která zobrazila, jakým způsobem se respondenti přirozeně shlukují. Rozložení respondentů je hodnoceno z příslušnosti ke sportovní či všeobecně zaměřené třídě a z hlediska pohlaví. V Pedagogické orientaci (Culková, 2013) publikují tři shluky (viz graf 3 a tabulka 3) a níže tyto výsledky doplňují o výsledky dílčí.

Graf 3

Rozložení shluků pro tendenci vyhledávat mimořádné prožitky

Pozn.: TAS – vyhledávání napětí a dobrodružství, ES – vyhledávání nových zkušeností, Dis – disinhibice, BS – vnímavost nudy

Tab. 3

Popisné charakteristiky shluků SSS-V

Proměnná	Shluk SSS-V1, n = 109		Shluk SSS-V2, n = 79		Shluk SSS-V3, n = 112	
	M	s	M	s	M	s
TAS	4,87	2,13	5,86	1,81	8,90	1,01
ES	4,54	1,65	7,23	1,38	6,37	1,86
Dis	4,19	1,96	8,05	1,61	7,10	1,88
BS	2,41	1,60	5,56	1,58	3,46	1,47

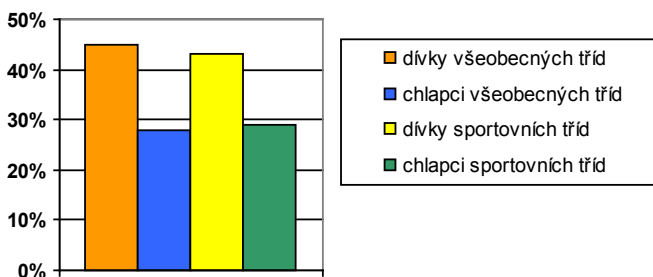
Pozn.: TAS – vyhledávání napětí a dobrodružství, ES – vyhledávání nových zkušeností, Dis – disinhibice, BS – vnímavost nudy, M – aritmetický průměr, s – směrodatná odchylka

Shluk SSS-V1 (modrý) má ve všech čtyřech subškálách TAS, ES, Dis a BS nejnižší hodnoty a je v něm 36,3 % všech studentů. Tito studenti mají nízkou tendenci vyhledávat napětí a dobrodružství (průměr TAS je 4,87, zatímco průměr všech shluků je 6,64), nejméně ze všech studentů vyhledávají nové smyslové zkušenosti (průměr ES je 4,54, průměr všech shluků je 5,93), nejvíce respektují sociální a morální normy (průměrné Dis je 4,19,

průměr všech shluků je 6,29) a jsou nejvíce rezistentní vůči nudě (průměrně BS je 2,41, zatímco celkový průměr je 3,63). Na základě těchto charakteristik je skupina pracovně nazvána „Umírnění“. Z hlediska příslušnosti ke sportovně či všeobecně zaměřené třídě a z hlediska pohlaví je v tomto shluku 43,9 % všech dívek, 44,8 % všech dívek všeobecně zaměřených tříd a pouze 27,9 % všech chlapců všeobecných tříd.

Graf 4

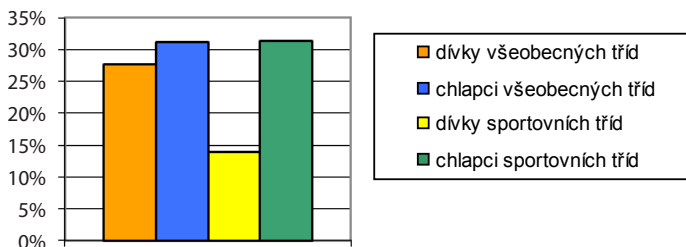
Rozložení studentů ve shluku SSS-V1 s ohledem na pohlaví a typ třídy vždy vzhledem k jejich celkovému počtu

Shluk SSS-V2 (červený) má podprůměrné TAS (průměrná hodnota je 5,86, průměr všech shluků je 6,64), má velmi nadprůměrné ES (průměr je 7,23, průměr všech shluků je 5,93), stejně tak Dis (průměr je 8,05, průměrné Dis pro všechny shluky je 6,29) i BS (průměr 5,56, průměrné BS všech shluků je 3,63). Do této skupiny patří 26 % studentů. Tito studenti podprůměrně vyhledávají napětí a dobrodružství, nadprůměrně vyhledávají nové smyslové zkušenosti a prožitky prostřednictvím nerespektování sociálních a morálních norem a jsou nejméně rezistentní vůči opakujícím se podnětům a vůči nudě. Pracovně jsou nazváni „Experimentátoři“. Je zde 23,4 % všech studentů sportovních tříd, 21 % všech dívek a pouze 13,9 % dívek sportovních tříd. Mezi „Experimentátory“ tedy nejčastěji patří chlapci z obou typů tříd a následně dívky všeobecných tříd. Rozložení dle pohlaví a typu třídy viz graf 5.

Graf 5

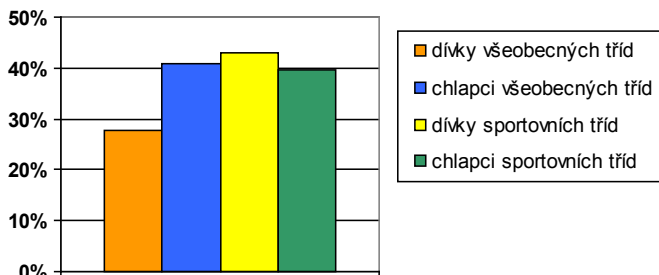
Rozložení studentů ve shluku SSS-V2 s ohledem na pohlaví a typ třídy vždy vzhledem k jejich celkovému počtu

Shluk SSS-V3 (zelený) je charakteristický vysokým TAS (průměr 8,9, přičemž průměr všech shluků je 6,64), mírně nadprůměrnými ES (průměr 6,37, průměrné ES všech shluků je 5,93) a Dis (průměr 7,10, průměr Dis všech shluků je 6,29) a mírně podprůměrným BS (průměr je 3,46, průměr všech shluků je 3,63). V tomto shluku je nejvíc studentů ze, a to 37,3 %. Tito studenti velmi výrazně vyhledávají napětí a dobrodružství, mírně nadprůměrně vyhledávají nové především smyslové zkušenosti, stejně tak mírně nadprůměrně nerespektují sociální a morální normy a jsou mírně nadprůměrně rezistentní vůči nudě. Tato skupina je pracovní nazývána „Dobrodruzi“. Z hlediska příslušnosti ke sportovní či všeobecně zaměřené třídě zde je 41,4 % všech studentů sportovních tříd a z hlediska pohlaví 40,1 % všech chlapců. Dále v tomto shluku je 41 % všech chlapců všeobecných tříd, 43,1 % všech dívek sportovních tříd a 39,5 % chlapců sportovních tříd. Nejčastěji do tohoto shluku tedy patří dívky sportovních tříd a chlapci všeobecných a následně sportovních tříd, nejméně zde je dívek všeobecných tříd. Graf 6 zobrazuje rozložení studentů z hlediska pohlaví a typu třídy.

Graf 6

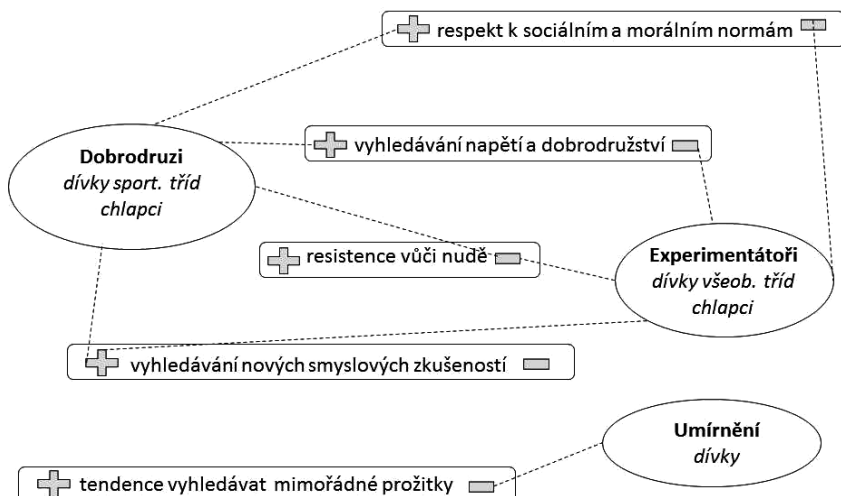
Rozložení studentů ve shluku SSS-V3 s ohledem na pohlaví a typ třídy vždy vzhledem k jejich celkovému počtu

Na obrázku 1 je schéma znázorňující a zřehledňující charakteristiky jednotlivých shluků v oblasti tendence vyhledávat mimořádné prožitky a skupiny studentů, které jsou v daném shluku nejvíce zastoupeny.

Obr. 1

Schéma charakteristik a nejčastějších zastoupení studenty v jednotlivých shlucích v oblasti tendence vyhledávat mimořádné prožitky. Shluk SSS-V1 jsou „Umírnění“, shluk SSS-V2 jsou „Experimentátoři“ a shluk SSS-V3 jsou „Dobrodruzi“

Diskuse a závěr

Hlavním zjištěním předložené studie je rozdíl v tendenci vyhledávat mimořádné prožitky mezi chlapci a dívkami bez ohledu na příslušnost ke sportovní či všeobecně zaměřené gymnaziální třídě. Dílčím zjištěním je výsledek shlukové analýzy, který upozorňuje na to, že z hlediska pohlaví a příslušnosti ke třídě mají děvčata všeobecných tříd nejnižší tendenci vyhledávat mimořádné prožitky ze všech sledovaných skupin. Tyto studentky netouží po nových a silných zážitcích, což může mít vliv na učební proces, jehož jsou součástí. Není pravděpodobné, že by tato děvčata vyhledávala zážitkově pojaté učení a i pravděpodobnost negativního chování při učení a ve výuce v důsledku potřeby nových či mimořádných prožitků je menší. Chlapci (bez ohledu na příslušnost k typu třídy) se naopak řadí nejčastěji k tzv. „Dobrodruhům“, kteří vyhledávají napětí a dobrodružství a smyslové zkušenosti, méně respektují normy a nedobře snášejí nudu. Tedy v chlapeckých kolektivech a třídách může být vhodné zařazovat smyslové a zážitkové učení, nejlépe s prvky dobrodružství a pohybového charakteru, metody využívající nové a nevědní situace, výuka realizovaná pestře a pravidelné věnování se tématu respektování pravidel a norem. Tato doporučení by odpovídala zjištěním Pettigrewa a Zakrajska (1984) a D. Peterse, Jonese a J. Peterse (2008), kteří se shodují v tom, že studenti tělovýchovných studijních oborů preferují při učení tzv. „hands on“ zkušenosti a zážitky, aktivní experimentování a mají malý zájem o samostudium a samostatnou práci.

Ang a Woo (2003) upozorňují, že chlapci s vysokou tendencí vyhledávat mimořádné prožitky mají negativnější přístup ke školní docházce a více inklinují k hyperaktivitě a kriminalitě. Stejně tak Carter a Stewin (1999) indikují vazbu mezi vyhledáváním mimořádných prožitků, nedostatečnými studijními dovednostmi, asociálním a nekonformním chováním a obecnou nespokojeností s učiteli, školou a učebním procesem. Tedy jestliže z výsledků této práce plyne, že chlapci mají větší tendenci vyhledávat mimořádné prožitky než děvčata, uvedené negativní projevy v souvislosti se školou jsou u nich pravděpodobnější. Jak uvádí Blum, Beuhring a Rinehart (2000) – těžkopádná vyučovací rutina může u studentů s vysokou tendencí vyhledávat mimořádné prožitky vést k silným pocitům nudy, k problémům s pozorností, k vyrušování a dalším negativním projevům. Pozitivní intelektuální výsledky jsou mnohdy závislé na správném vyučování (Wentzel, 1993) a u takovýchto studentů je vhodné mít tuto skutečnost na paměti obzvláště. Stejně tak je vhodné mít na paměti fakt, že případné negativní projevy chování („zlobení“, „neposednost“, „vyrušování“, „zvýšená aktivita“ apod.) mohou být právě důsledkem nedostatečné saturace prožitky, která je individuální a do velké míry vrozená. V případě příznivých podmínek by v těchto případech mohlo být vhodné využít konstruktů jako je Mastery Goal Orientation, který v souvislosti s vyhledáváním prožitků popisuje Jackson (2005, 2011) a O'Connor a Jackson (2008) a díky kterému lze případné tzv. „dysfunkční učení“ přeměnit na „funkční“. Neboť „svatoušci“ i „hříšníci“ mohou mít stejné tendence k vyhledáváním prožitků (O'Connor & Jackson, 2008).

Tento a další možné přístupy k „správnému“ vyučování a učení u studentů s vysokou tendencí vyhledávat mimořádné prožitky by měly být zvažovány nikoli plošně u chlapců, ale především u jednotlivých žáků a studentů, u kterých je vysoká tendence vyhledávat mimořádné prožitky ověřena.

Literatura

- Anonymous (2004). Cupid's comeuppance. *Psychology today*. Retrieved 11. 6. 2012 from the World Wide Web: <http://www.psychologytoday.com/articles/200409/cupids-comeuppance>
- Ang, R. P., & Woo, A. (2003). Influence of sensation seeking on boys' psychological adjustment. *North American Journal of Psychology*, 5(1), 121–136.
- Blum, R. W., Beuhring, T., & Rinehart, P. M. (2000). *Protecting teens: Beyond race, income and family structure*. Minneapolis, MN: University of Minnesota Printing Services.
- Carter, S. P., & Stewin, L. L. (1999). School violence in the Canadian context: An overview and model for intervention. *International Journal for the Advanement of Counseling*, 21(4), 267–277.
- Culková, D. (2013). Vyhledávání mimořádných prožitků a preference učebního stylu studenta. *Pedagogická orientace*, 23(3), 364–385.
- Eysenck, H. J. (1983). A biometrical-genetical analysis of impulsive and sensation seeking behavior. In M. Zuckerman (Ed.), *Biological bases of sensation seeking, impulsivity, and anxiety* (pp. 1–27). Hillside, NJ: Erlbaum.
- Feij, J. A. and Taris, T. W. (2010). Beyond the genetic basis of sensation seeking: The influences of birth order, family size and parenting styles. *Romanian Journal of Applied Psychology*, 12(2), 54–61.
- Fulker, D. W., Eysenck, S. B. G., & Zuckerman, M. (1980). A genetic and environmental-analysis of sensation seeking. *Journal of Research in Personality*, 14(2), 261–281.
- Galloway, G., & Lopez, K. (1999). Sensation seeking and attitudes to aspects of national parks: a preliminary empirical investigation. *Tourism Management*, 20(6), 665–671.
- Glasgow, M. R., Cartier, A. M., & Wilson, G. D. (1985). Conservatism, sensation-seeking, and music preferences. *Personality and Individual Differences*, 6(3), 395–396.
- Hošek, V. (1997). Pohyb a kvalita života. *Tělesná výchova a sport mládeže*, 63(7), 7–9.
- Hur, Y. M., & Bouchard, T. J. (1997). The genetic correlation between impulsivity and sensation seeking traits. *Behavior Genetics*, 27(5), 455–463.
- Jackson, C. (2011). How sensation seeking provides a common basis for functional and dysfunctional outcomes. *Journal of Research in Personality*, 45(1), 29–36.
- Jackson, C. J. (2005). *An applied neuropsychological model of functional and dysfunctional learning: Applications for business, education, training and clinical psychology*. Cymeon: Australia.
- Jaffe, L. T., & Archer, R. P. (1987). The prediction of drug use among college students from MMPI, MMCI, and sensation seeking scale. *Journal of Personality Assessment*, 51(1), 243–253.
- Koopmans, J. R., Boomsma, D. I., Heath, A. C., & van Doornen, L. J. P. (1995). A multivariate genetic-analysis of sensation seeking. *Behavior Genetics*, 25(4), 349–356.
- Kuban, J. (2006). *Tendence k vyhledávání prožitku a její diagnostika*. Hradec Králové: Gaudeamus.
- Montag, I., & Birenbaum, M. (1986). On the Location of the Sensation Seeking construct in the Personality Domain. *Multivariate Behavioral Research*, 21(3), 357–374.
- Muris, P. (2009). Fear and courage in Children: Two sides of the same coin? *Journal of Child and Family Studies*, 18(4), 486–490.

- Neary, R. S., & Zuckerman, M. (1976). Sensation seeking, trait and state anxiety, and the electrodermal orienting response. *Psychophysiology*, 13(3), 205–211.
- O'Connor, P. C., & Jackson, C. J. (2008). Learning to be saints or sinners: The indirect pathway from sensation seeking to behavior through mastery orientation. *Journal of Personality*, 76(4), 733–752.
- Jones, G., Peters, D., & Peters, J. (2008). Preferred learning styles in students studying sports-related programmes in higher education in the United Kingdom. *Studies in Higher Education*, 33(2), 155–166.
- Pettigrew, F., & Zakrajsek, D. (1984). A profile of learning style preferences among physical education majors. *Physical Educator*, 41(2), 85–89.
- Self, D., & Findley, C. (2010). Sensation seekers as a health care marketing meta-segment. *Health Marketing Quarterly*, 27(1), 1–20.
- Vágnerová, M. (2005). *Vývojová psychologie I. Dětství a dospívání*. Praha: Karolinum.
- Watson, C. G., & Jacobs, L. (1977). Evidence for a dual-factor concept of psychopathological emotional deficit: Anhedonia and sensation-seeking. *Journal of Clinical Psychology*, 33(2), 385–389.
- Wentzel, K. R. (1993). Social and academic goals at school: Motivation and achievement in early adolescence. *Journal of early adolescence*, 13(1), 4–20.
- Zuckerman, M. (1978). Sensation seeking. In H. London, & J. Exner (Eds.), *Dimensions of personality*. New York: Wiley.
- Zuckerman, M. (1979). *Sensation seeking: Beyond the optimal level of arousal*. Hillsdale: Erlbaum.
- Zuckerman, M. (1994). *Behavioral expressions and biosocial bases of sensation seeking*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Zuckerman, M. (July 2001). Personality and risk taking. *Tenth Biennial Meeting of the International Society for the Study of Individual Differences*. Edinburgh: The University of Edinburgh.
- Zuckerman, M. (2005). *Psychobiology of personality: Problems in the behavioural sciences*. New York: Cambridge University Press.
- Zuckerman, M., & Link, K. (1968). Construct validity for the Sensation Seeking Scale. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 32(4), 420–426.

Kontakt:

Mgr. Dita Culková, Ph.D.

Katedra tělesné výchovy a sportu

Pedagogická fakulta, Univerzita Hradec Králové

Rokitanského 62, 500 03 Hradec Králové

E-mail: dita.culkova@uhk.cz